

Hvis ikke nå - når?

Inntektsløft i jordbruket kan bli den nye regjeringens barnehageløft.

Dette er en kommentar. Den gir uttrykk for skribentens egne meninger.

Utviklingen i jordbruket står på dagsorden for neste regjering både grunnet pågående bondeopprør og ikke minst fordi løsdriftskravet for melkeproduksjon kan ende med sterk sentralisering og en halvering av antall melkebruk fram mot 2034.

I bunn ligger utfordringen i at et stadig mindre antall bønder har en stadig tøffere akkord med å drive dagens 9, 8 mill dekar jord. I mange grender og bygder er vi nær "sistebonde-effekten": Dersom denne gir seg vil betydelige mengder jord gå ut av drift lokalt. Nå er det igjen om lag 38 000 gårdsbruk med anslått 42 500 årsverk til å produsere mat på norsk areal og bidra med koblede fellesgoder som kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturarv, åpen utmark, bosetning og beredskap mm. Det haster med en satsing.

Den største satsingen til den forrige rød-grønne regjeringen må kunne sies å være barnehageløftet. I Meld st. 24 (2012-203) heter det: «De offentlige bevilgningene til barnehageformål har økt reelt med 19 mrd. kroner fra 2003 til 2011.» Opptrapping i jordbruket kan bli det nye rødgrønne løftet!

Det er to hovedutfordringer knyttet til inntektsutviklingen. Det ene er å tilføre tilstrekkelig kapital og utforme kapitalvirkemidler slik at produksjonsapparatet fornyes i forhold til generelt behov og nye dyreholdskrav, samt utnyttelse av nye teknologiske løsninger som både kan skape et mer bærekraftig jordbruk og senke arbeidsbehov og øke bondens fleksibilitet.

Det andre er en vesentlig styrking av bondens inntekt, herunder vederlag til innsatt kapital. I 2021 har jordbruket ca 17,3 milliarder i inntekt ifølge Totalkalkylen. Fordelt på 42 500 årsverk gir dette en sjablongmessig beregnet inntekt på drøyt 400 000 kroner for 2021. Det må sees i forhold til SSBs angivelse av gjennomsnittsinntekt i Norge på 587 000 kroner.

Et overslag tilsier at det vil trenge ca 9 mrd kroner i ekstra inntekt for å komme dit - årlig. Dette må skje i en blanding av økt støtte, høyere markedsinntekter, skatteordninger og evt reduserte kostnader. Og da er ikke egenkapitalavkastning jord- og kvoteleie lagt inn - noe som kan øke dette anslaget med 3-4 mrd.

Det sentrale virkemiddelet for å raskt sikre produksjonsapparatet er en kraftig økning av investeringsvirkemidler fra Innovasjon Norge. Flere må få, og de må få en langt høyere prosent av investeringen i støtte enn i dag.

Beregninger i vinter viste et behov for 20 mrd knyttet til investeringer for å imøtekomme løsdriftskravet. Det er allerede foreldet. Det skyldes de drastiske økninger vi nå ser i råvare- og transportpriser som trolig vil holde seg de nærmeste 2-4 årene. Det betyr at anslaget minst må økes til 25 mrd. Og skal f.eks 50 prosent av dette i snitt dekkes gjennom tilskudd, vil det bli om lag 10 mrd også her. Dette bør fordeles over de neste 4-5 årene, dvs drøyt 2 mrd i året.

Dagens rammer vil kunne brukes til det øvrige jordbruket, dvs korn, grønt og kjøtt. Mens korn har betydelig produksjonsunderskudd totalt sett, og melk og kylling styres av hhv kvoter og kontrakter, må det finnes nye ordninger

for å unngå overetablering i markedsregulert proteinproduksjon, dvs grasbasert kjøtt og egg- svineproduksjon. Det betyr at det også må gis støtte til investering uten produksjonsvekst slik at investering på en gård ikke fører til nedleggelse av driften på nabogården.

Det må også tilrettelegges for økt lokal ressursbruk, gjennom beiting og støtte til beiteteknologi og seterdrift, framføring av okser og også oppgradering av produksjonsgrunnlaget. Dette vil ofte bety drenering, kalking, driftsveier, utbedring av vannløp.

Fordelingen mellom marked og støtte er uviss i en næring der en drøy fjerdedel av inntektene kommer fra direkte tilskudd og tre firedeler fra produsert mengde og markedet. Når svenskehandelen kommer igang igjen vil priser og volum også være begrenset av handelslekkasje og aksept for økte priser på ulike produktgrupper, samtidig som ulike jordbruksprodukter konkurrerer med hverandre. Prisen på sau og storfe har økt ganske mye i forhold til svin og ikke minst kylling, og da har kylling tatt markedsandeler. Men ved å øke prisene på svin og kylling kan det gis rom for både å øke prisene på drøvtyggerkjøtt og økt kornpris, samtidig som det vil kunne redusere kraftfôrbruken hos melkeku.

Mye i dagens Bondeopprør likner, hvis en sammenlikner med Hitraopprøret i 1975 som startet en prosess som sannsynligvis utløste opptrappingsvedtaket 1. desember 1975. Arbeiderpartiet slet i distriktene den gang, slik de for såvidt gjør i dag, det var høye matvarepriser 1973-76 og bekymring for framtidig forsyning.

Prisutviklingen på matvarer har også i år steget betydelig og hvete-, mais- og soyapriser ligger høyt. Det skal ikke store tørken til før vi har en prisvekst på linje med pristoppene fra 2008-2012. Den gang brukte vi opp mot 6 prosent av statsbudsjettet på jordbruket etter opptrappingsvedtaket. Nå bruker vi drøyt 1 prosent. Det snakkes nå om et inntektsløft i kommende stortingsperiode dvs fire år, mens opptrappingsvedtaket ble gjennomført over 6 år og ble erklært nådd i 1982.

Men rett fram er det ikke. Til det er jordbrukets behov for sammensatte og den enkelte bondes situasjon for variert. Dog vil en tydelig opptrapping i milliardklassen selvsagt merkes positivt for alle og gi et nødvendig løft, der samfunnet vil få tilbake i form fellesgoder, større bærekraft, beredskap, styrket reiseliv og et godt land å bo i, i tillegg til den løpende produksjon i verdikjeden på 160 mrd.

En ny regjeringserklæring og jordbruksoppgjøret 2022 vil bli de kanskje viktigste styringspunktene for jordbruket siden EU-avstemningen i 1994 nær en generasjon siden. Hver generasjon får sine skjebnetider.

Image-text:

Den siste viking: Mange grendelandskap holdes i hevd av én bonde. Foto: Janne Grete Aspen